

Femtitallet i Harstad

- fotografert av Johan Kristiansen

Johan Kristiansen ble født på Leknes i Lofoten i 1908, men flyttet til Harstad som barn. Her fikk han seg arbeid i hermetikkindustrien på Hamneset, først i Harstad Preserving A/S (1927-1930), siden på Bjellands hermetikkfabrikk («Bjellands fabrikk no. 14»), der han var fra fabrikkens åpnet i 1934 inntil han ble alvorlig syk i 1959.

Kristiansen var ivrig hobbyfotograf, aktiv i det som het Harstad Kameraklubb og kompis med yrkesfotograf Gunnar Iversen. Som fotograf var han ikke bare teknisk flink, men hadde også et godt øye for interessante motiver. Den tematiske bredden i bildene speiler selvsagt Kristiansens familieliv, interesser og arbeidstilknytning. Mange av bildene dokumenterer bygninger og miljøer rundt bostedet på Seljestad, og langs kaimiljøene på Hamneset og ellers i byen. Arbeidere og miljøer på Bjellandfabrikken var selvsagt også hyppige motiver. Bildene reflekterer også en sportsinteressert fotograf. Kristiansen spilte selv fotball på HIL, og han var også aktiv i Trondenes skytterlag.

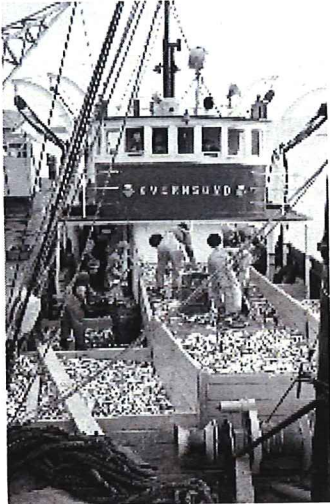
Ellers er det en bredde i motivene som gir oss et gløtt inn i Harstad by på tidlig femtital. Han foreviget blant annet brannen på Grand i 1950, og bjørnen «Fanny» som stakk av fra innhegningen i Folkeparken i 1953. Her er mange bilder som dokumenterer barnas oppvekst - det er motiver fra både daglivet i hjemmet, lek, skolegang, 17. mai og ikke minst festlighetene på den årlige «Barnas Dag», som var et stort arrangement på denne tiden.

Kristiansen døde i 1963, bare 55 år gammel. De neste femti årene tok kona Esther (død 2012) godt vare på negativene, som måtte være med på flere flyttelass før sønnen Steinar til slutt forærte samlingen til Sør-Troms Museum i 2013. Det var da kanskje også et stykke på vei Esthers fortjeneste at bildene ble tatt i det hele tatt: Sønnen Steinar forteller at mye av fotograferingen til mannen ble «subsidiert» fra hennes inntekter som sydamel!

Langs kaiene

Med arbeidssted på hermetikkfabrikken til Bjelland ytterst på Hamneset, fikk Kristiansen god anledning til å dokumentere livet rundt Harstadhamn. På hver sin side av den lille vika mellom Hamneset og Samasjøen lå Bjellands fabrikk no. 14 og Kristian Holst A/S. Fiskemottakene og fabrikkene her var med på å gjøre Harstad til et viktig knutepunkt for fiskeflåten, og bidro sammen med blant annet Salgslaget til en betydelig konsentrasjon av næringsmiddelindustri på Hamneset. På flere bilder ser vi også oljetankene til Esso i Samasjøen, som distribuerte drivstoff i regionen.

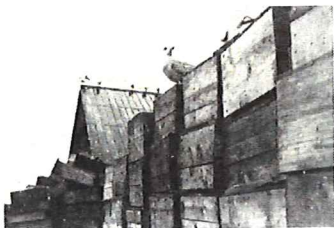
Sildesnurperen "Kvernsund" fra Bjarkøy lossers sild hos Kr. Holst i Harstadhamn. Bildet er tatt i 1956.

Brosme, lange og kveite sløyes og veies på kaia like ved Karlotbrygga. Bildene er tatt i 1953. Fangsten er trolig levert av M/K "Skreien", som ligger vei kaia utenfor bildekanten.

Byens stolthet, skonnerten "Anna Rogde", fotografert i Harstadham. På dette tidspunktet – sannsynligvis i 1950 – brukte brødrene Rogde fortsatt skuta til frakt og fiskeoppkjøp. Til venstre i bildet ligger Kr. Holsts anlegg, og i bakgrunnen ser vi oljetankene til Esso i Samasjøen.

Med fisken følger måsene. Bildet er tatt på kaia utenfor Bjellands, tidlig femtital.

Også på Gangsås ble det levert fisk. Sildoljefabrikken Mercur var lenge et godt synlig – og ikke minst luktbart – landemerke for byboerne. Bildet er tatt fra fjæra på Seljestad, et stykke nedenfor huset til Kristiansen. I forgrunnen ser man såvidt piggråd og avfall på «skjittedungen», søppelplassen på nordsida av Seljestadbukta.

Midt i verkstedbyen Harstad lå Kaarbøverkstedet. Våren 1952 sto verftets nye tørrdokk ferdig, og befestet Harstad posisjon som den viktigste verkstedbyen i Nord-Norge. I mars samme år fotograferte Kristiansen fregatten KNM «Sørøy», som var første fartøyet som fikk benytte de nye fasilitetene. "Sørøy" var opprinnelig en britiskbygget korvette ved navn «Eglantine», som hadde vært benyttet av den norske marinen under krigen. Som «Sørøy» ble den senere brukt i fiskerioppsynet frem til 1956, deretter solgt og bygget om til hvalfangstbåten «Thorsglimt». Fartøyet ble hugget opp i 1969.

Sjarkfisker slapper av i sola med en avis. Båten ligger ved den opprinnelige "Honnørbrygga" i byen, på østsida av dampskipskaia. Bildet er tatt i 1954 eller 1955.

Livet i og rundt byen

Gata spyles utenfor Grand Hotel, nylig gjenoppbygget etter brannen i 1950. På veggen henger et reklameskilt for Frisco sigaretter, og på fortauet står en Osloregistrert Skoda 1200. Denne bilmodellen ble produsert i perioden 1952-1956. Bildet er tatt midt på femtitallet, så doningen må ha vært splitter ny da bildet ble tatt.

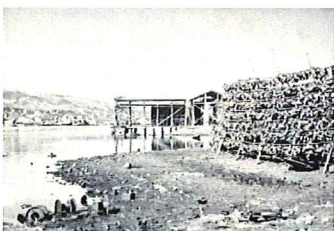
Grand hotell brant ned til grunnen natt til 24. februar 1950, både den opprinnelige trebygningen mot Strandgaten og murbygget mot Håkonsgate. Hotelllets nybygg sto ferdig i 1953

Murere pusser en vegg.

Krysset mellom Sjøgata og Havnegata i 1953. Lastebilen til venstre er en liten Renault av 50-tallsmodell. Litt til høyre for midten av bildet – og midt i dagens Sjøgate – ligger fortsatt det såkalte «Tvedt-huset», i sin tid oppført av slaktermester Tvedt. Dette må ha blitt revet ikke lenge etter at bildet ble tatt.

Fiske- og nothjeller på Gangsåsholmen. Nothjellen i bakgrunnen tilhørte Bertheus Nilssens notbøteri. Bildet er tatt 3. mai 1951.

På femtitallet gikk både gods og passasjerer fortsatt i stor grad sjøveien, og i Harstad sentrum anløp både hurtigrutene og de mindre «lokalbåtene» som betjente øysamfunnene rundt byen. Her ser vi sørgående hurtigrute «Polarlys» ved dampskipskaia i sentrum. "Polarlys" gikk som hurtigrute frem til oktober 1951. Hun ble senere brukt som forsyningskip av marinen i noen år, under navnet KNM "Valkyrien".

Sauesanking hos Kjell Johnsgård i Stikkvegen på Sama. I bakgrunnen skimtes noen av «Finnmarkskontorets» brakker på Sama, der rutebilverkstedet og meieriet senere ble bygget.

Utsikt over bebyggelsen på Seljestad, mot Gangsås og Harstadbotn. Bildet er tatt fra øverst i "Bakkenjordet" i 1950. Yrkesskolen er fortsatt ikke bygget på dette tidspunktet.

Utsikt fra Gangsåstoppen mot Harstadbotn i 1952. Bildet kan være tatt på en opplæringstur i regi av Harstad Kameraklubb. Nummer to fra venstre er fotograf Gunnar Iversen, til høyre for ham står frisørmester og amatørfotograf Arthur Thorbergsen.

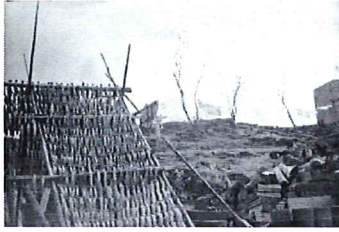

På femtitallet var det regelmessige anløp av sjøfly på havna i Harstad. Milian Marthinussen fraktet passasjerer og bagasje med båt mellom ekspedisjonsbygningen til Harstad Sjøflyhamn og ruteflyene som lå ute på havna. På det ene bildet har «flybåten» hvitt skrog, senere fikk den det karakteristiske

sjakkbrettmønsteret (i svart og gult) som vi ser på det andre. Sjøflyet på bildet er av typen Short Sandringham, men det ble etter hvert også brukt fly av typene Junkers 52, Norseman og Single Otter.

«For brød, fred og frihet!» - 1. maimarkering på Torvet i 1954. Til venstre ser vi Kåre Budahls skipshandel, til høyre ekspedisjonsbrakka til Harstad Sjøflyhavn.

Fisk tørker på en hjell, klesvask henger i bakgrunnen. Til høyre i bakgrunnen ser vi en av de to tyske betongbunkerne på Hamneset. Disse ble sprengt samme år som bildet ble tatt, i 1954, trolig i forbindelse med byggingen av Nor-Ullfabrikken.

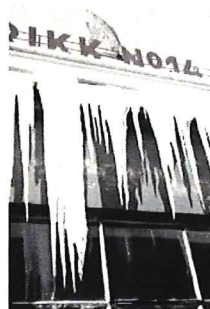
Et stadig like aktuelt fenomen i byen: Hull i veiene som må fylles igjen. Bildet er tatt fra Bjellandfabrikken mot Havnegata, før Felleskjøpet ble bygget i 1952.

Hermetikkfabrikken til Bjelland & Co. på Hamneset

Hermetikkindustrien i Harstad var betydelig, med til tider mer enn 500 sysselsatte. Johan Kristiansen arbeidet på Bjellandfabrikken, etablert i 1934 som var en av de største og mest moderne fabrikkene i byen. Blant motivene han fanget på fabrikken finner vi både arbeidere, funksjonærer, maskineri, råstoffet og produksjonsprosessene. Flere av dem grenser også til det kunstneriske.

Arbeidsfolk og en gammel lastebil foran Bjellands fabrikk nr. 14. Bildet er tatt på første halvdel av femtitallet.

1) Falsmaskin i 3. etasje på Bjellandfabrikken. Bildet fremstår som et av fotografens mest «kunstneriske», selv om han neppe hadde noen ambisjoner i den retning. Motivet går nesten over i det abstrakte, med en maskin som kombinerer industriell monumentalitet med de organiske

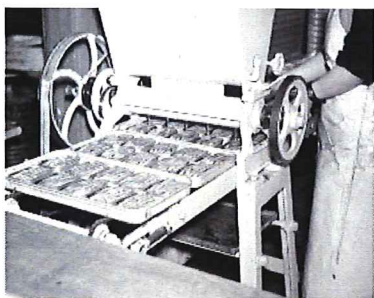
linjene som var typiske for formspråket på midten av forrige århundre. 2) Istapper fra fabrikketaket, den 7. mars 1952. 3) Stabler med tomme hermetikkbokser, klargjort for å fylles med noe godt - kanskje fiskeboller? Under krigen hadde motstandsbevegelsen et hemmelig arkiv gjemt i blikkboksene på Bjellandfabrikken.

Arbeidere inne på hermetikkfabrikken, sannsynligvis cirka 1950. Mannen ved falsemaskinen bakerst er Hans Øijord.

To fabrikkarbeidersker på Bjellands, portrettert foran oppstabilede hermetikkbokser.

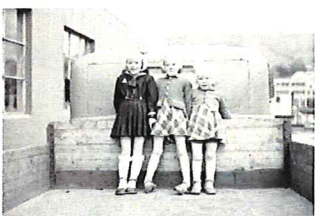
1) Frakteskipet "Frihav" ved Bjellandkaia, 15. mai 1952. Fartøyet var opprinnelig et gammelt nederlandskbygget dampskip, som var modernisert og ferdig ombygget en knapp måned før bildet er tatt. 2) Sardiner legges ned i olje.

Barndom i Harstad

1) Tilskuere og opptog i Hålogalands gate under "Barnas Dag" i 1952. På vogna sitter to unger kledd ut som et brudepar. 2) Unger sminket og kledd ut som kinesere med rickshaw, fotografert på Harstad Stadion

under Barnas Dag i 1951. På 1950-tallet var det uskyldig moro å kle seg ut som andre folkeslag, idet er vel dette å regne som litt kontroversielt. I bakgrunnen ser vi noen av Finnmarkskontorets brakker langs Åsveien. 3) Vill vest på Seljestad: Knut Iversen og Steinar Kristiansen som indianer og cowboy. Bildet er tatt i forbindelse med Barnas Dag i 1953.

Tre jenter på lasteplanet til Bjellandbilen. Bildet er tatt 6. august 1951.

1) Torbjørn Daleng og Steinar Kristiansen spiller trøorgel og blokkfløyte. Til venstre står lærer Rønnaug Mathiassen. Bildet er tatt i klasse 3b på Seljestadskolen, 1955. 2) Steinar Kristiansen i badestampen. Bildet er tatt hjemme på kjøkkenet i "Stangnesgården" på Seljestad, rundt 1950.

1) Fødselsdagsfeiring i 1954. Fra venstre og rundt bordet: Knut Iversen, Kurt-Roar Arnesen, Per Roar Mikalsen, Are Lind, Torbjørn Daleng, Gunnar Helge Hansen, Harald Hveding, Steinar Kristiansen, Oddvar Arntzen, Marta Sofie (Oddvars søster, stående og delvis skjult), Gunnar Arnesen og

Øystein Wang (skjult), Tor Jarl Pedersen, Terje Melvold, Knut Egil Strand og Bernt Børre Solberg. 2) Bading i Kanebogen, 26. juni 1953.

Lekeplass ved Åsveien. Bildet er tatt 4. juni 1952, på øversida av idrettsplassen i «Parken» og like ved der Harstadkirka ble bygget seks år senere.

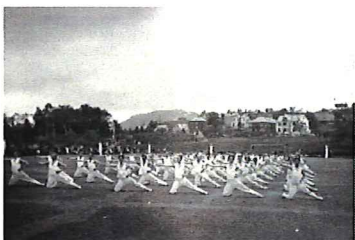
Steinar Kristiansen med pappas sykkel. Bildet er tatt under en tur opp til Tennvassåsen, cirka 1950.

Sport

Kristiansen var sportsinteressert, og både skihopping, skøyteøp, turn, friidrett, skyting, handball og fotball ble festet på film. De fleste bildene er tatt på idrettsplassen i «Parken» ved Åsveien, det som siden ble kjent som Harstad Stadion. På noen av bildene ser vi Finnmarkskontorets brakker i bakgrunnen.

Skøyteøp, muligens et kretsmesterskap i 1953.

Turnere har oppvisning. Bildet til venstre er tatt på slutten av 1940-tallet. I bakgrunnen ser vi bebyggelse langs Åsveien. Det andre bildet er fra den 22. juni 1952.

Håndballkamp den 8. juni 1950. Det kan være et kretsmesterskap. I bakgrunnen ser man blant annet tyskerbrakkene som Finnmarkskontoret brukte.

Høydehopping på stadion. Bak hopperen står Asbjørn Eidnes i lys treningsdress, og til høyre for ham europamester og mangeårig NM-vinner i sleggekast, Sverre Strandlie.

Skihopper i svevet. Bildet er fra et hopprenn i Fagerlia, 30. mars 1952. Dette er fra "storhoppet" til de voksne hopperne - det var et eget "guttehopp" ved siden av.

Skyttere på Trondenes skytterlags bane i Heggen. Det skulle fortsatt gå et par tiår før skytterne begynte å iføre seg spesialsyddde skytedresser på standplass.

Lagbilde av HIL, tatt i forbindelse med NNM-finalen i 1956. Fra venstre: Alf Røkenes, Odd Christian "Tætt" Bendiksen, Knut Børre Kristoffersen, Jarle Mathisen, Karl Nytræ, Birger Lund, ukjent, Rolf Simonsen, Edin Igeland, Leif Bruun og Einar Munkvold. HIL tapte 0-2 mot TIL.